

Capítol 5

La persistència d'un símbol en temps de transició i democràcia (1975-2017)

Teresa ABELLÓ GÜELL¹
Carles SANTACANA TORRES²

La fi de la dictadura franquista havia suposat un tomb molt important en tot allò relacionat amb els relats memorialístics i simbòlics. Les institucions oficials havien tingut gairebé quaranta anys per forçar tant com podien una memòria única del passat i dels elements físics que podien sustentar la versió oficial. Aquesta tendència s'havia produït en tots els àmbits. A vegades promovent elements d'identitat nous, vinculats a la guerra civil, amb monuments i un nomenclàtor que la recordaven constantment; en d'altres fent una lectura unívoca de molts aspectes del passat més remot, i, finalment, combatent totes les interpretacions que no s'ajustaven al relat oficial. Res que no fos el que s'espera d'una dictadura, encara que sovint els discursos forçats podien deixar entreveure les manipulacions del passat.

La transició a la democràcia parlamentària obria unes perspectives absolutament noves. Les llibertats formals podien fer possible un marc simbòlic plural amb diversitat d'elements d'identificació, bé amb noves commemoracions i monuments, bé amb lectures distintes de les que s'havien mantingut durant la dictadura. El cas de Poblet forma part d'aquest segon grup. Com ja hem vist en capítols precedents, abans de la guerra civil el conjunt monumental havia estat integrat de forma diferent en els discursos de distintes cultures polítiques, dinàmica que havia quedat tallada en sec per la dictadura.

1. Professora titular d'història contemporània de la Universitat de Barcelona; membre de l'Institut d'Estudis Catalans. ORCID: 0000-0002-4511-1754.

2. Catedràtic d'història contemporània de la Universitat de Barcelona; membre de l'Institut d'Estudis Catalans. ORCID: 0000-0002-8529-4559.

En la nova situació del període de transició podem tornar a parlar d'un Poblet polisèmic, encara que els protagonistes d'aquesta etapa no coincideixen fil per randa amb els anteriors a 1939. Una característica novedosa és que el conjunt de Poblet incorpora un llegat documental de la història més recent del país, l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Joan, la qual cosa explica que el propi lloc de memòria esdevingui més divers. A partir de la incorporació d'aquest fons documental, Poblet ja no és només un monestir d'innegable rellevància religiosa, un element patrimonial destacat o la tomba dels reis de la nissaga catalano-aragonesa, sinó que també pot ser percebut com un dipòsit rellevant del republicanisme contemporani i l'exili català. Les pàgines que segueixen proven d'integrar tots aquests elements i analitzar el valor simbòlic de Poblet fins als inicis del segle XXI.

LA PUGNA SIMBÒLICA DURANT LA TRANSICIÓ: ENTRE EL REGIONALISME MONÀRQUIC I LA REFORMULACIÓ CATALANISTA

La significació pública que va adquirir Poblet durant el franquisme, molt condicionada per la imatge del dictador dipositant les restes de Jaume I, lògicament havia d'impactar a la fi de la dictadura i l'inici del procés de transició a la democràcia. En aquella nova conjuntura, en un clima de progressiva llibertat d'expressió, va reaparèixer ràpidament el caràcter polisèmic que ja hem anat observant en períodes precedents. De fet, aquesta diversitat de mirades pobletanes es va manifestar des dels primers compassos de la transició, en esdevenir-se el 1976 el setè centenari de la mort de Jaume I. Així, amb escassos dies de diferència, però amb plantejaments simbòlics antagònics, el monestir va ser protagonista de dos esdeveniments ben contrastats, però que cercaven una font de legitimitat en el seu vincle amb Poblet, i específicament amb Jaume I i la monarquia catalano-aragonesa.

D'una banda, la clausura dels actes commemoratius oficials del VII Centenari de la Muerte del Rey Jaume I, presidits pel rei Joan Carles I quan encara no feia un any que havia arribat al tron. Un monarca que necessitava actes simbòlics que reforcessin la seva imatge davant de diferents sectors socials del país i que buscava amb les seves visites a Catalunya un cert reconeixement "regional" perfectament integrat en la unitat del regne d'Espanya que ell representava.

Aquella visita, el setembre de 1976, no era la primera que feia a Catalunya. El febrer del mateix any ja s'havia desplaçat a Barcelona, en un viatge de fort contingut simbòlic. Era el primer de caire oficial fora de Madrid del nou monarca, i en el seu discurs oficial va incloure algunes frases en català. Unes setmanes després el Consell de Ministres donava forma a una petició de sectors franquistes catalans, entre els quals hi havia Joan Antoni Samaranch (president de la Diputació Provincial de Barcelona), i creava una «Comisión para el estudio de un Régi-

men especial de las cuatro provincias catalanas».³ En definitiva, promoure una mena de mancomunitat provincial, fonamentalment de caràcter administratiu, que actués com a contraproposta a les demandes d'autonomia política de l'oposició antifranquista, en què aquesta reivindicació formava part indestruïble del projecte de ruptura democràtica que articulaven, entre altres, plataformes unitàries com l'Assemblea de Catalunya.⁴

A les antípodes de les posicions del monarca i de les autoritats procedents del franquisme, el monestir va ser el lloc triat com a punt de trobada final del recorregut de les diferents columnes de la Marxa de la Llibertat, una acció de caràcter pacifista, promoguda per grups forjats en les teories de la no-violència, i que a més representava una línia política de ruptura absoluta amb el franquisme. La Marxa havia previst recórrer tot el territori dels Països Catalans durant l'estiu de 1976. Una mobilització popular que va ser prohibida per les autoritats des del primer moment, en un context en què el govern de Carlos Arias Navarro tenia molta por a perdre el control del carrer. La reivindicació dels Països Catalans era un element rellevant pels *marxaires*, per a la qual Poblet presentava un enorme atractiu simbòlic: el panteó dels monarques de la Corona catalano-aragonesa, que els organitzadors identificaven amb el territori dels Països Catalans (òbviament, sense Aragó). És evident que per a uns i altres Poblet era indissociable de la figura de Jaume I, al voltant del qual va girar també la polisèmia memorialística que estem analitzant, que anava més enllà de l'estricta símbol monàrquic implícit per passar a englobar tant referències identitàries del passat com noves aspiracions de ruptura. Aquest era el combat polisèmic que emergia amb força el setembre de 1976, justament quan es va poder celebrar a Barcelona la primera commemoració legal de l'Onze de Setembre des de 1938, tot i que amb notables restriccions, amb prohibició inicial i autorització *in extremis* només a Sant Boi de Llobregat, fora de Barcelona.

En aquest context polític, van ser els organismes oficials els qui es van arrogar la direcció i el protagonisme dels actes commemoratius entorn de la figura de Jaume I, amb un paper estel·lar del recentment proclamat rei, Joan Carles I, sobre el qual es va projectar l'exaltació heroica del rei medieval. Els actes a Catalunya van començar organitzats per l'Ajuntament de Barcelona i el seu alcalde, Joaquim Viola, amb la col·laboració de la diputació provincial, que presidia Joan Antoni

3. Carme MOLINERO; Pere YSÀS (2014), *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*, Barcelona, Crítica. També Jaume CLARET (2017), «El problema catalán durante la primera transición», *Ayer*, 106, p. 265-289. Molts documents a Jaume SOBREQUÉS; Sebastià RIERA (1982), *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 4 volums.

4. Vegeu el darrer llibre que s'ha publicat sobre l'Assemblea: Agustí COLOMINES (2023), *Amnistia i llibertat! Els 113 de l'Assemblea de Catalunya i el final del franquisme*, Barcelona, Rosa dels Vents.

Samaranch.⁵ Significativament, la programació va començar amb una sèrie de representacions teatrals que evocaven la figura del rei, «Funeral y juicio del bon rei en Jaume d'Aragó». La voluntat d'equiparar les grandeses del difunt monarca medieval amb un futur esperançador que s'obria amb l'accés al tron del recentment proclamat rei, s'observa clarament en l'explicació que el diari *La Vanguardia* feia sobre el sentit de l'obra teatral:

constituye una interpretación de la «Crónica o Llibre dels Fets» obra importantísima en la que se recogen los apuntes que el propio Rey dejó sobre su actuación en aquellos tiempos, tan avanzada, que puede considerarse como actual, puesto que en el siglo XIII ya intentó hallar solución a los problemas europeos de acuerdo con el ideario que informan la UNESCO y las Naciones Unidas.⁶

Un salt mortal en el temps, però que resultava especialment atractiu pel rotatiu monàrquic.

L'Ajuntament de Barcelona especificava que els actes s'havien programat en espais significatius en la vida de Jaume I, que van comptar amb la presència de l'alcalde Viola i la col·laboració dels ajuntaments de Montpeller, Saragossa, Montsó, Lleida, Palma de Mallorca, València i Múrcia. És significativa la minimització de la relació entre València i Jaume I, limitada, com en els casos de Palma i Múrcia, a presentar-les simplement com a «ciudades a las que viajó».⁷ Les commemoracions van finalitzar quatre mesos més tard; Barcelona va rebre els representants dels municipis que hi havien participat i va dedicar el pregó de les festes de la Mercè, encarregat a Martí de Riquer, catedràtic de la Universitat de Barcelona, que va glossar la personalitat del monarca medieval. No era l'única contribució del filòleg medievalista a la figura de Jaume I en aquell any tan assenyalat. Per posar només un altre exemple, un any més tard va pronunciar el discurs de la «Commemoración de la fiesta nacional del libro español», dedicat a la prosa del rei medieval.⁸ Tornant als actes organitzats per les institucions oficials franquistes el 1976, el colofó va consistir en un solemne funeral a Poblet, que va presidir el rei

5. Sobre el paper de la Diputació en aquells anys vegeu el volum tercer de Borja DE RIQUER (dir.) (2007), *Història de la Diputació de Barcelona*, Barcelona, Diputació de Barcelona.

6. «Los actos del VII centenario de la muerte de Jaime I comenzarán el próximo jueves», *La Vanguardia* (11 de maig de 1976).

7. *Ibidem*.

8. MARTÍN DE RIQUER, «El prosista Jaime el Conquistador»; JOSÉ MARÍA LACARRA, «Un aspecto de la política exterior de Jaime el Conquistador: sus relaciones con Navarra»; JUAN DE CONTRERAS Y LÓPEZ DE AYALA, «Jaime el Conquistador en su centenario», a FEDERICO UDINA (ed.) (1977), *Jaime I el Conquistador. Catálogo de la Exposición Nacional del VII Centenario*, Madrid, Instituto España.

Joan Carles I. Com titulava en portada i a tota pàgina *La Vanguardia*, «Nuestro Rey junto a nuestros Reyes», dient a l'editorial:

Hoy, junto a las tumbas reales de la Corona Catalano-aragonesa en el monasterio de Poblet, un Rey joven y con voluntad de comprensión y entrega a su pueblo presidirá los actos conmemorativos del VII Centenario de Don Jaime el Conquistador. El joven Rey lleva en sus venas la sangre de los monarcas de Aragón y de los condes de Barcelona y es también alto y rubio como Jaime I. (...) La presencia de Juan Carlos I (...) puede significar una reafirmación de esta realidad catalana en la realidad española. El natural reconocimiento de una personalidad antiquísima, conservada por un pueblo que considera un honor mantenerse fiel a sus raíces, a su historia y al recuerdo de sus reyes enterrados en Poblet, en la superior unidad de España.⁹

El viatge del rei a Poblet, i la seva intencionalitat implícita, havia estat curosament preparat, tant per l'alcalde Viola, que actuava com a canalitzador d'un projecte polític, com pel ministre d'Educació i Ciència, que significativament va programar la realització a Poblet els dies previs al funeral d'unes jornades sobre «estudios regionales»,¹⁰ en la mateixa línia que mesos abans Julián Marías havia impartit una conferència al Cercle d'Economia fent referència al «problema de las estructuras regionales».¹¹ Davant l'allau de la reivindicació democràtica de l'autonomia per a Catalunya, aquests sectors contraprogramaven convertint-se en adalids d'un regionalisme que era una simple actualització del «regionalismo bien entendido» del franquisme. La focalització en la figura de Jaume I la destacava també Fabià Estapé, aleshores rector de la Universitat de Barcelona, que la utilitzava políticament quan valorava el desenvolupament dels actes commemoratius: «El retorno al pasado cabalgando sobre centurias es, actualmente, una operación dirigida a resucitar o simplemente a ofrecer un cuadro integrado por condiciones positivas. (...). Con Jaime I se mira hacia atrás sin ira».¹² Aquesta mirada «sin ira» era la clau de volta de les commemoracions oficials, que encara no podien tenir una rèplica democràtica consistent.

Dies abans d'aquesta visita estava prevista l'arribada a Poblet de les columnes de la Marxa de la Llibertat.¹³ La iniciativa de la Marxa havia sorgit del moviment

9. «Nuestro Rey junto a nuestros Reyes», *La Vanguardia* (21 de setembre de 1976).

10. *La Vanguardia* (22 de juny de 1976).

11. *La Vanguardia* (2 de juliol de 1976).

12. Fabián ESTAPÉ, «El "Llibre dels Feyts del Rey en Jaume". Gran lección en esta tierra», *La Vanguardia* (21 de setembre de 1976).

13. Els testimonis de la Marxa a Àngel COLOM; Jordi ROSÉS (1976), *40.000 hores detinguts: la Marxa de la Llibertat*, Barcelona, Edicions Autogestionades de Pax. Un estudi recent: Josep CALVET; Oriol LUJÁN (2016), *Poble català, posa't a caminar. 40 anys de la Marxa de la Llibertat*, Barcelona, Angle editorial.

internacional per la pau Pax Christi. El seu secretariat català va vincular els objectius mundials del moviment amb la seva campanya en pro de l'amnistia pels presos i exiliats provocats pel franquisme. D'aquesta manera, el desembre de 1975 llançava la proposta amb el lema «Poble català, posa't a caminar». La consigna va fer fortuna i es va concretar en una caminada organitzada en vuit columnes: cinc a Catalunya i una al País Valencià, les Illes Balears i la Catalunya Nord. El ministre de la Governació, Manuel Fraga Iribarne, va prohibir la Marxa abans del seu inici, i es va dedicar a interceptar-la en diverses ocasions, practicar detencions i imposar multes als marxaires i als qui els donaven suport en cada localitat. L'acció de la Guàrdia Civil va ser contundent, dissolia contínuament les columnes, que, no obstant això, s'anaven reconstituïnt.

Organitzada per catòlics pacifistes, com Arcadi Oliveras i Àngel Colom, la Marxa tenia una voluntat clarament rupturista, en un context en què la forma que adoptaria la transició no estava plenament definida i el control de tots els ressorts del poder estava en mans d'autoritats franquistes. Per a la temàtica que ara ens interessa, el més rellevant és que la Marxa va triar Poblet com el lloc on confluïrien totes les columnes i es faria l'acte final d'aquesta mobilització. Els organitzadors havien previst inicialment que aquest punt final i culminant fos la ciutat de Manresa, ubicada geogràficament en el centre de Catalunya. No obstant això, el mes de maig van modificar la idea inicial, tot decidint que la dimensió simbòlica de Poblet convertia el monestir en l'espai idoni per al que preveïen que seria un gran acte de mobilització popular. Pax Christi, en el seu *Manual d'Acció Directa*, publicat el juliol de 1976, explicava que una marxa era una forma de mobilització distinta d'una manifestació. I centrava la diferència en què la marxa comença i acaba en un lloc precís, que té un simbolisme especial en relació amb els seus objectius. Per això l'elecció de Poblet era important, perquè corresponia a un espai on hi havia les despulles de la monarquia que havia governat tot el territori del domini lingüístic del català.

Si el recorregut de la marxa va ser molt accidentat per l'actuació policial, les autoritats van decidir que impedirien com fos l'arribada de les distintes columnes a Poblet, prevista pel 12 de setembre. El monestir va ser acordonat i ocupat per un gran desplegament de la Guàrdia Civil, que va expulsar un petit grup que havia avançat la seva arribada a l'abadia. En definitiva, els marxaires no van poder entrar a Poblet el dia previst. No obstant això, pocs dies després, un grup d'unes dues-centes persones hi van fer cap, ara sense que la Guàrdia Civil els impedís el pas, tot i que els seguia vigilant. La Marxa havia acabat i l'arribada d'aquest grup ja no va tenir un gran ressò públic, encara que sí des de la perspectiva simbòlica: els marxaires arribaven al monestir per agrair l'actitud de l'abat i de la comunitat, als qui van lliurar una làpida de marbre blanc amb quatre fletxes vermelles per-

què estigués dipositada «al costat de la història dels reis que van forjar la nostra terra».¹⁴ El vincle l'expressaven tot dient: «El marbre blanc s'incrustava i feia cos amb aquell Jaume el Conqueridor I forjador dels Països Catalans. Un país, el seu i el nostre; una llibertat, la negada i la lluitada. Un combat —no una conquesta— sense armes. Una sola fita: el nostre país.»¹⁵ I després de llegir el manifest que no es va poder escoltar el 12 de setembre, que expressava objectius comuns amb els de l'Assemblea de Catalunya, finalitzaven l'acte vinculant novament la Marxa amb un determinat simbolisme històric de Poblet: «Paraules i crits retornaven a les pedres reials. Senyeres, pancartes, un jorn brillant i l'honor en la història; restaven eternament closos en les pedres mil·lenàries dels nostres avantpassats, símbol de sobirania popular i llibertat»¹⁶ (figures 2a i 2b).

Amb aquestes paraules reafirmaven la identificació de Poblet amb els Països Catalans a través d'aquest mausoleu reial, encara que ara es parlés de sobirania popular. La Marxa posava l'èmfasi en un vincle entre un territori i una llengua, que trobava la materialitat simbòlica en el panteó reial, però sense cap reivindicació monàrquica. La relació, de fet, s'establia entre una idea d'estat, territori i llengua, que de forma ahistòrica es traslladava a l'actualitat. Òbviament, era una lectura absolutament diferent de la que aquells mateixos dies difonien les autoritats franquistes catalanes i que es va plasmar en la visita de Joan Carles I, que forçava el vincle històric fent aparèixer una relació directa entre Jaume I i Joan Carles I, una associació en què el més rellevant era precisament el vincle monàrquic. Un mateix lloc de memòria i dues lectures absolutament divergents formulades en poques hores en una mateixa conjuntura històrica.

UN ELEMENT NOU. L'ARRIBADA DE L'ARXIU TARRADELLAS

No hi ha dubte que els llocs de memòria es construeixen històricament, de manera acumulativa, amb reassignacions i reinterpretacions, o fins i tot substituint uns referents per uns altres. En el cas de Poblet s'hi suma en el període que estem analitzant un fet singular i ben diferenciat dels que n'eren tradicionals. Si fins aleshores els referents materials, tant religiosos com civils, eren medievals, ara n'apareixeria un de contemporani. Ens referim a l'establiment, en l'espai de l'abadia, de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Es tractava, inicialment, del dipòsit a Poblet de la documentació que Josep Tarradellas, president de la Generalitat (1954-1980), havia anat acumulant durant els llargs anys del seu exili, però

14. COLOM; ROSÉS (1976), p. 212.

15. Íbidem.

16. Íbidem, p. 213.

que amb el pas del temps ha anat rebent altres fons personals vinculats a la història catalana del segle xx. Però anem a pams. L'origen, com dèiem, es remunta a la intenció del president Tarradellas de garantir la custòdia del seu llegat documental. Un ric fons que havia estat motiu de preocupació i interès els anys setanta, quan s'havien produït diversos intents d'adquisició,¹⁷ molt abans que hi hagués cap expectativa del retorn del president. El valor real de la documentació era inqüestionable, i també el simbòlic, ja que reunia documents de la Generalitat republicana i de la institució durant el llarg exili, i suposava, per tant, un fil de continuïtat històrica de l'autogovern català.

Amb el retorn del president el 1977 la qüestió va romandre pendent. Tarradellas va visitar oficialment Poblet el 1978 i va mostrar una notable sintonia amb la comunitat i amb el que Poblet representava. Pel que fa a l'arxiu, la decisió del president es va fer pública el 10 de març de 1980, deu dies abans de les primeres eleccions al nou Parlament de Catalunya, moment en què seria elegit un nou president que substituiria el qui havia retornat de l'exili. Tarradellas va voler donar a la seva decisió tota la solemnitat possible. Va convocar un consell executiu del seu govern a Poblet assenyalant que aquella reunió «és un homenatge a qui durant segles van donar vida a la Generalitat de Catalunya. Poblet és un lloc sagrat pels catalans. Aquí es va anar formant la nostra nacionalitat. Aquí són enterrats reis i cinc presidents de la Generalitat».¹⁸ En el llibre d'honor el president i els consellers van signar sota un text en què agraïen a la comunitat l'acollida per celebrar la reunió «en el nostre Reial Monestir de Poblet, on tots recordem amb emoció la vella i gloriosa història de Catalunya».¹⁹

Tarradellas va conferir a aquella reunió un notable valor històric, com reflectia el titular del diari *Avui*: «El Consell es va reunir a Poblet amb ple significat nacional».²⁰ El consell executiu es va trobar en un espai que s'identificava amb la història de Catalunya, en un monestir on s'havien enterrat no solament els reis catalans, sinó també presidents de la Generalitat. Es volia donar tot el valor a la connexió entre un espai identificat amb la «gloriosa història de Catalunya» i el recobriment de la Generalitat. Va ser en aquest context en què Tarradellas va anunciar la cessió del seu arxiu. Òbviament, la decisió es pot valorar des de diverses perspectives. Tarradellas no esperava a la constitució del primer govern de la Generalitat estatutària i l'arxiu no aniria a cap organisme d'aquesta institució,

17. Vegeu Carles SANTACANA (2015), *Josep Tarradellas. L'exili II (1954-1977)*, Barcelona, Dau edicions, p. 57-62.

18. Oriol DOMINGO, «El Consell, en el monasterio de Poblet», *La Vanguardia* (11 de març de 1980), traduït al castellà.

19. Llibre d'Honor del Monestir de Poblet (1985-2003), AAMP.

20. «El Consell es reuní a Poblet amb ple significat nacional», *Avui* (11 de març de 1980).

com l'Arxiu Nacional de Catalunya, encara a les beceroles. Per contra, optava per vincular la seva figura i el seu llegat documental, que representava una part significativa de la història recent del país, a Poblet.

Es pot interpretar també que Tarradellas participava de la disjuntiva que algunes persones establien entre Montserrat i Poblet. Són ben conegudes les crítiques que Tarradellas havia adreçat a les actituds del monestir de Montserrat durant el franquisme, a qui acusava de fer política i sobrepassar la seva funció religiosa.²¹ En la interpretació del vell republicà, la comunitat de Poblet havia fet el que li pertocava. Però més enllà d'aquesta disputa, és evident que el que seduïa especialment el president era vincular la seva memòria a un espai ben especial de la història catalana, encarnació del poder a l'època medieval a través del panteó reial. D'aquesta manera, l'arxiu enllaçava simbòlicament amb la monarquia catalana.

Per altra banda, amb aquesta decisió, el patrimoni documental de Poblet s'incrementava notablement, no solament des d'una perspectiva quantitativa, sinó també conceptualment: ara hi hauria un fons important relatiu a la pròpia comunitat, i d'època medieval i moderna, i, a més a més, que s'hi podria associar un patrimoni d'un caràcter i època ben diferents. Un arxiu d'època contemporània i centrat en la figura que havia mantingut viu el testimoni de la Generalitat de Catalunya a l'exili; és a dir, de la continuïtat de la voluntat d'autogovern dels catalans. A l'Arxiu Tarradellas hi ha documents personals i polítics del president dels seus anys a l'exili. En conjunt, compta amb dos milions de documents, onze mil llibres, sis mil publicacions i trenta-tres mil fotografies fetes a partir de l'any 1904.²² No debades, com afirma Balcells, «l'atractiu de Poblet com a lloc de memòria s'ha vist reforçat perquè conté l'arxiu personal de qui presidí la Generalitat de Catalunya durant vint-i-tres anys a l'exili i dos a Barcelona».²³ Així, Poblet incorporava un nou element que podia ampliar el seu valor simbòlic, que com veurem més endavant va tenir posteriorment un notable atractiu per a determinats sectors polítics.

No obstant això, és ben sabut que convertir elements patrimonials en símbols reconeguts per amplis sectors socials no és una tasca ni fàcil ni ràpida. Ni automàtica. Certament, actualment l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià integra moltes altres donacions de fons personals contemporanis, d'innegable valor, però de trajectòries que no tenen res a veure amb la Generalitat de Catalunya i menys

21. Un apunt sobre la correspondència entre el monestir de Montserrat —i especialment l'abat Escarré—, i el president Tarradellas a SANTACANA (2015), p. 35-42.

22. «Col·laboració entre l'ANC i l'Arxiu Tarradellas», *El Punt* (1 de desembre de 2007), p. 24.

23. Albert BALCELLS (2008), *Llocs de memòria dels catalans*, Barcelona, Proa, p. 236.

encara amb l'exili, com per exemple els arxius de Carles Sentís o Joan Antoni Samaranch. També cal constatar que es tracta d'un arxiu separat del monacal, que no està integrat en les visites del públic al recinte pobletà, de manera que es produeix la paradoxa que és absolutament desconegut per a la població, però actua com a veritable element de referència per a una part de l'elit política, que es reclama seguidora de la figura de Josep Tarradellas. Poblet incorpora així, amb aquesta particularitat, un referent polític que no té a veure amb la imatge clàssica del centre religiós i el panteó reial. Un element relativament nou, que precisa del pas del temps per capir fins a quin punt s'integra o no en la narrativa del conjunt pobletà.

UN RECONeixEMENT INSTITUCIONAL I PATRIMONIAL LOCAL I GLOBAL

L'any 1992 el valor patrimonial del monestir, reivindicat des d'entorns diversos des de poc després de la seva destrucció, va ser reconegut mundialment amb la declaració per part de la UNESCO del monestir i el seu entorn com a Patrimoni de la Humanitat.²⁴ Es destacava la grandiositat, l'austeritat i la majestuositat d'un espai que era alhora recinte religiós i residència reial fortificada que custodiava els panteons dels reis de Catalunya i Aragó (especificat en aquest ordre), alhora concretava que el valor i l'obligatorietat de protecció dels edificis era indeslligable de la de l'entorn.²⁵

La candidatura per incloure Poblet en la llista privilegiada d'espais Patrimoni de la Humanitat havia estat impulsada per la Generalitat de Catalunya amb l'aval de l'Estat espanyol, tot fent referència a la transcendència de Poblet en els camps de l'art, la cultura, la història i l'espiritualitat. L'argumentari es remuntava al paper exercit en la dinàmica de repoblació de la Catalunya Nova i la creació de la Corona d'Aragó a partir del paper que té com a panteó de la casa reial catalano-aragonesa. En destacava els aspectes arquitectònics i els de determinats elements dels segles XIII i XIV que escapen de l'austeritat cistercenca. El passat cultural era un altre dels aspectes en els quals es posava l'èmfasi, en referència a l'antiga biblioteca i a l'*scriptorium* de Poblet, coneguts des del segle XIII, i a la voluntat del rei Pere III que el monestir fos dipositari de la història de la dinastia alhora que ho era de les restes mortals. També a la tradició d'estudis filosòfics llatins, clàssics

24. Carta de Lyndel V. Prott, en nom de la UNESCO, a Félix Fernández-Shaw, ambaixador extraordinari i delegat permanent d'Espanya d'aquesta institució, París (20 de gener de 1992) comunicant oficialment que el Comitè del Patrimoni Mundial de la UNESCO en la reunió tinguda a Cartago el mes de desembre passat va decidir inscriure el monestir de Poblet en la llista de patrimoni mundial; AAMP.

25. Word Heritage Convention, Cartago (desembre de 1991) [en línia]. <https://whc.unesco.org/en/list/518/documents/> [Consulta: 3 de juliol de 2024].

teològics i històrics allotjats històricament al monestir, elements que sumats al pes de la vida espiritual de l'abadia l'havien convertit al llarg de la història en un centre important per a la vida del país. En el procés, el Consell Internacional dels Monuments i Llocs Històrics (ICOMOS) va demanar la inclusió del recinte exterior del monestir i en ressaltava la unitat del conjunt, amb elements, usos i aplicacions diferents.²⁶

Amb la declaració de Patrimoni de la Humanitat es consolidava la faceta patrimonial del cenobi, però també es reafirmava el pes de l'espai com a punt d'atracció turística, element que estava sobre la taula des de la dècada de 1920. La UNESCO ja s'havia implicat en la promoció internacional de l'espai en fer públic el seu patrocini per incorporar el recinte —junt amb Sant Pere de Roda i el castell de Cardona— al patrimoni artístic de la humanitat coincidint amb el programa de la commemoració del Mil·lenari de Catalunya l'any 1988, amb relació a la data que marca la independència dels comtats catalans dels reis francs. Aquesta celebració havia brindat una ocasió més per fomentar les visites a Poblet tot posant en relleu el valor històric i monumental del monestir.

Joaquim Ferrer, aleshores conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya i vicepresident de la Comissió del Mil·lenari del naixement polític de Catalunya, va preparar magnes celebracions culturals, i algunes havien de tenir com a escenari l'espai pobletà, presentat amb Ripoll i Sant Pere de Roda com a grans centres històrics de Catalunya. El gruix dels actes volia tenir una connotació dual: civil, en tant que es pretenia commemorar una unitat política, i eclesiàstica, en tant que el cristianisme era un element indissoluble de la societat que s'estava rememorant. Per atendre aquest segon aspecte es va crear una comissió eclesiàstica de la qual formaven part historiadors rellevants, els representants de totes les diòcesis catalanes i els abats de Poblet i Montserrat.²⁷ Políticament, en sentit global, la celebració va ser ambivalent; en l'acte inaugural del mil·lenari celebrat al Saló Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, el president Jordi Pujol va fer referència al fet que la història havia dotat el poble de Catalunya d'una personalitat nacional, però la sessió, amb caràcter institucional, era presidida pel rei d'Espanya,²⁸ màxim representant d'un estat que no reconeixia aquest caràcter nacional.

L'espai pobletà, tant els immobles com les terres del monestir que l'envolten —i que van quedar sense comprador després de la desamortització del 1835—, es

26. UNESCO World Heritage Centre, *State of Conservation of World Heritage Properties in Europe. Section II. Spain. Poblet* [en línia]. <https://whc.unesco.org> [Consulta: 4 de juliol de 2024].

27. Una justificació de per què els monestirs tenen un paper en el mil·lenari amb referència explícita a Poblet, a Hilari RAGUER, «Montserrat y el milenario», *La Vanguardia* (27 d'abril de 1988), p. 5.

28. Oriol DOMINGO, «El Rey y la Generalitat otorgan carácter institucional al Milenario al margen de las contingencias políticas», *La Vanguardia* (22 d'abril de 1988), p. 15.

mantenia com a propietat de l'Estat, gestionada per la Generalitat, que atorgava al monestir els màxims honors i reconeixements. L'any 2005, la comunitat cistercenca del monestir de Santa Maria de Poblet va ser distingida amb la Creu de Sant Jordi en «reconeixement al rellevant protagonisme que la vostra comunitat ha tingut, d'ençà la seva fundació al segle XII, en l'esdevenir històric i cultural del nostre país». ²⁹ En l'acte de lliurament, el president de la Generalitat, Pasqual Maragall, sense oblidar la funció religiosa del monestir, el va situar en la història: «Constitueix una presència que ens mostra clarament com Catalunya no és fruit d'un text jurídic contemporani, sinó una realitat històrica que ha perviscut en el temps», i va enllaçar el passat indiscutit amb el paper futur sota el guiatge de les noves institucions. Així va destacar:

Un destí nacional i una vocació europea, simbolitzats en els llaços indissociables entre Poblet i la Corona catalano-aragonesa, dels quals el panteó reial en va ser la més viva expressió, a la vegada que ens recorda el nexa d'unió amb les terres germanes d'aquella antiga confederació.

Avui, l'abadia de Poblet ha assumit plenament la seva condició de memòria i testimoni privilegiat d'aquella època històrica, de la qual en transmet el llegat i en preserva l'imponent conjunt patrimonial, avalat pel reconeixement de l'UNESCO.

Com també és destacable la vinculació de Poblet a la institució de la Generalitat, a la qual, durant els segles XV i XVI, va donar tres presidents. I que s'ha refermat en acollir l'arxiu del president Tarradellas.

Amb aquesta acció ha acabat per relligar el fil de la història. ³⁰

Cinc anys mes tard, el 2010, el govern presidit per José Montilla atorgava a l'Abadia de Poblet la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya, més enllà del seu passat, pel fet que «ha assumit plenament la seva missió de transmetre el llegat històric del qual és dipositar i de preservar-ne el patrimoni monumental, a la vegada que ha enllaçat amb la història contemporània en acollir amb renovat esperit de catalanitat l'arxiu del president Josep Tarradellas». ³¹ Aquest darrer element havia estat posat damunt la taula pel president Maragall en l'acte de lliurament de la Creu de Sant Jordi, i Josep Maria Bricall, en el discurs que va fer amb motiu del lliurament de la medalla, va destacar la inalienable relació entre la dinastia de monarques catalans que ara es traduïa amb l'associació amb la Generalitat de Catalunya, i Poblet:

29. Ms. «El President del Parlament, Sr. Ernest Benach a Rvdm. Pare Abat Josep Alegre, Palau del Parlament» (25 de novembre de 2005). Commemoracions/Creu Sant Jordi, AAMP.

30. Ms. «Parlament M.H.P. Pasqual Maragall», s. d., Commemoracions/Creu Sant Jordi, AAMP.

31. Decret 116/2010 de 31 d'agost.

El monestir de Poblet va tenir amb la dinastia la relació que durant aquells anys fou pròpia dels països d'Europa. Com a mostra prou significativa, els reis d'Aragó i comtes de Barcelona volgueren ordinàriament ser sebollits a Poblet, des que Alfons el Cast hi deixà expressat aquest desig. Però fou Pere, III dels comtes de Barcelona, dit el Cerimoniós, qui va establir que Poblet havia de ser el panteó dels reis d'Aragó (...).

Fou el mateix Cerimoniós qui va definir el monestir de Poblet com el *nostre monestir* pel paper destacat de la Comunitat en la Corona (...).

Però la Revolució francesa ha desplaçat la titularitat de la sobirania del rei a la nació i per tant el *nostre* de l'afirmació del rei Pere esdevé paulatinament un possessiu relatiu al conjunt nacional. Restablerta la comunitat a Poblet el 1940, la seva recepció a l'actual Catalunya es va produir amb l'arribada del president Tarradellas. (...) Tarradellas va operar com el gra de mostassa esmentat a l'Evangeli segons la imatge que va utilitzar el llavors abat Esteva per referir-se al procés que s'hi engegaria.³²

Els reconeixements per part de la Generalitat de Catalunya, promoguts per presidents de diferent filiació política, compartien el discurs historicista respecte de Poblet i també incorporaven tots dos una referència simbòlica important en relació amb l'arxiu del president Tarradellas. Un element nou que quallava, tot i que amb èmfasis diferents, entre la classe política.

LA CONTINUÏTAT D'UN SÍMBOL EN LA CULTURA DE MASSA

Durant bona part del segle xx la popularització de Poblet i dels valors que s'hi associen es difonien a partir de treballs dels estudiosos i de les obres literàries que s'hi inspiraven. Més enllà dels erudits, alguns autors tenien una vocació de difusió massiva d'una manera d'entendre Poblet. En la cronologia d'aquest capítol cal destacar la guia escrita per Josep Pla, que va tenir una gran difusió i que associava l'abadia amb l'escriptor català més llegit del segle xx. La seva *Poblet. Guia fonamentada i popular del monestir*,³³ publicada el 1980, un any abans de la seva mort, era un encàrrec de l'abat Maur Esteva i bevia sobretot de l'obra historiogràfica del pare Altisent. Posava l'èmfasi en el monument i en la reconstrucció, i, òbviament, en la vida religiosa, deixant de banda consideracions polítiques explícites. Significava, però, una aproximació de l'abadia al món literari català, amb

32. «Parlament de Josep Maria Bricall en l'acte de lliurament de la Medalla d'Or», Commemoracions/Medalla d'Or, AAMP.

33. Josep PLA (1980), *Poblet. Guia fonamentada i popular del monestir*, Poblet, Abadia de Poblet.

una declarada voluntat d'incidència social, com indicava l'apel·latiu «popular» en el títol de l'obra.

No obstant això, per mesurar la presència de Poblet en l'imaginari popular del segle XXI és imprescindible atendre altres vies de difusió, especialment audiovisuals. Per a l'àmbit català, un bon indicador de la popularitat i les interpretacions del monestir entre la ciutadania de Catalunya al segle XXI ho són algunes aparicions en programes especials de TV3, la televisió pública de Catalunya. Tot i irrupcions esporàdiques vinculades al lleure, com el programa *Divendres* emès el març de 2013, o d'altres lligats al fet religiós, com el monogràfic que li va dedicar l'any 2016 *Signes del temps* —programa d'entrevistes en profunditat sobre la tasca pastoral i social de l'Església catòlica emès també per la cadena pública catalana—, Poblet va obtenir una presència significativa pocs anys després, quan el 2021 va ser un dels monuments seleccionats per prendre part en la primera temporada del programa *Batalla Monumental*. Una producció que va comptar amb la col·laboració de la revista d'història *Sàpiens* i la participació del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. En els seus vuit capítols es descrivien dotze monuments del Principat. A banda de Poblet es van seleccionar el castell de Miravet i el castell de Cardona, les restes arqueològiques d'Empúries i de Tàrraco, l'església de Sant Climent de Taüll i el monestir de Sant Pere de Roda, el monestir de Santes Creus, la Pedrera i el Recinte Modernista de Sant Pau, i la Seu Vella de Lleida i la catedral de Girona. La mecànica del programa consistia en un sistema d'eliminatòries en què les votacions del públic (a través de les xarxes socials) decidien el monument més popular de Catalunya després d'anar eliminant candidats setmanalment. En el cinquè capítol van confrontar els monestirs cistercencs de Poblet i Santes Creus, en el que es va anomenar la «Batalla dels monestirs». Finalment, després de rebre el 52 % del suport de l'audiència, Poblet va assolir una plaça per a la final. El monument predilecte dels catalans va ser, però, la Seu Vella de Lleida, que es va imposar al darrer programa amb un 62 % dels vots del públic.

Sense cap mena de dubte, l'aparició del monestir a *Batalla Monumental* li va atorgar una projecció rellevant, com també havia succeït uns mesos abans, el 2020, quan Poblet va ser protagonista, juntament amb el poble de Vimbodí, d'un capítol del programa *El Foraster*, també de TV3. L'espai oferia setmanalment un retrat d'una localitat catalana de menys de mil habitants a partir de l'estada durant quaranta-vuit hores del seu conductor, l'actor Quim Masferrer. Aquesta presència del monestir en programes d'entreteniment en la franja de màxima audiència televisiva (*prime time*) va evidenciar que mantenia una estimable popularitat entre la població catalana, que malgrat la seva progressiva secularització continua identificant el monestir de Poblet com un referent simbòlic de

Catalunya, deslligat segurament del seu rerefons religiós. No podem dissociar tampoc aquest fet de l'explotació turística de què ha estat objecte el monestir i el seu entorn en els darrers anys, fet que va retroalimentar, gràcies a l'atractiu històric i natural provocat en els visitants (turistes forans o autòctons), la seva popularitat, tot i ser un recinte construït al segle XII.

Aquest protagonisme mediàtic de l'abadia s'havia manifestat, paral·lelament, amb la figura de Jaume I, que malgrat ser un personatge que va viure al segle XIII, s'ha mantingut en l'imaginari català com un referent històric plenament vigent. En trobem una evidència en el programa *El favorit* emès per TV3 l'any 2005 i conduït per Toni Soler, que va comptar amb la col·laboració de l'historiador Oriol Junqueras. L'espai proposava a l'audiència escollir el personatge català més rellevant de tots els temps combinant la divulgació històrica i l'entreteniment. Després d'un programa monogràfic sobre cadascun dels tretze personatges proposats inicialment, les votacions dels espectadors van decidir que els cinc més votats fossin Jaume I, Francesc Macià, Lluís Companys, Pau Casals i Joan Sala «Serrallonga». Finalment, en la darrera entrega, Jaume I va ser escollit per l'audiència com el personatge favorit de la història de Catalunya amb el 56,65 % dels vots. Entre els arguments exposats al final de l'últim programa per decantar el vot del públic cap a Jaume I, Junqueras va explicitar: «és el creador dels Països Catalans».

POBLET COM A ESPAI DE REFERÈNCIA POLÍTICA

En els inicis del segle XXI constatem que Poblet seguia tenint una força d'atracció molt important. Independentment del valor estricte com a monument, i de les dades estadístiques que es puguin aportar sobre la seva dimensió turística, Poblet mantenia un paper referencial per a diversos sectors polítics, bé per cercar vincles amb una dimensió religiosa, bé per enllaçar amb les arrels medievals de la societat catalana o per identificar-se amb la figura del president Tarradellas, un factor especialment present en discursos polítics conjunturals. Més enllà dels reconeixements institucionals assenyalats abans, paga la pena recordar alguns exemples d'activitats de grups polítics que seguien cercant el referent de Poblet.

L'any 2006 José Montilla, que aleshores actua com a candidat a la presidència de la Generalitat de Catalunya pel Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), va decidir iniciar la seva campanya per a les eleccions al Parlament de Catalunya, que s'havien de celebrar l'1 de novembre d'aquell mateix any, al monestir de Poblet. El mes de juliol, el mateix dia que era proclamat candidat, el cap de llista socialista va visitar el recinte monacal i es va reunir amb l'abat d'aleshores, Josep Alegre. Per l'historiador Albert Balcells, això indicava «fins a quin punt es consi-

dera que l'abadia pobletana té una imatge que l'aproxima a la de la montserratina als ulls dels catalans».³⁴ La presència de Montilla a Poblet s'emmarcava en els contactes que el dirigent socialista mantenia els darrers mesos amb l'objectiu de potenciar les relacions del PSC amb l'Església catòlica. Per això, el mes de juliol havia visitat l'abadia de Montserrat, on també es va entrevistar amb el seu abat, Josep Maria Soler, i poc després, durant l'octubre, es va reunir amb l'arquebisbe de Barcelona, Lluís Martínez Sistach. A Montserrat, Montilla es va comprometre públicament a tenir presents després de les eleccions «els valors essencials per a la societat» que representa la religió.³⁵ Les bones relacions que Montilla mantenia amb l'estament eclesiàstic d'ençà la seva època com a alcalde de Cornellà de Llobregat van facilitar l'apropament.

El presidenciable, malgrat defensar l'aconfessionalitat de les institucions i la seva laïcitat, tractava d'obtenir el suport de l'electorat catòlic que fins aleshores «mirava amb més bons ulls» Convergència i Unió (CIU). En una entrevista, quan li van preguntar sobre les connotacions polítiques de visitar Poblet i Montserrat, vinculades al tarradellisme i el pujolisme, respectivament, Montilla va manifestar que eren «dues referències pel conjunt del poble de Catalunya culturalment i identitàriament més enllà del fet religiós». De fet, el govern de Montilla va seguir finançant obres del monestir com ho havien fet els precedents.³⁶

Dos anys després, el 2 de febrer de 2008, els quatre caps de llista de Convergència i Unió a les eleccions generals espanyoles que es van celebrar el mes següent,³⁷ van fer una ofrena floral a la tomba de Jaume I que es troba al monestir de Poblet tot rememorant el vuit-cents aniversari del naixement del monarca català. Un acte «de simbologia nacional»³⁸ en el qual, un dels assistents, el diputat al Congrés i cap de llista per Girona, Jordi Xuclà, va aprofitar, a recer de la manca d'actes institucionals per recordar l'efemèride,³⁹ per carregar contra «el govern integrat per independentistes que s'han transmutat en subalterns del montillisme administrador gris i pulcre del poder pel poder. Una pena».⁴⁰

34. BALCELLS (2008), p. 249.

35. M. F. «Pelegrinatge eclesiàstic», *Avui* (5 d'octubre de 2006), p. 6.

36. El 7 de novembre de 2007 es va fer públic l'acord del govern de la Generalitat de Catalunya d'ajut al monestir de Poblet per un import de 500.000 euros, com a contribució per finançar les obres de condicionament i rehabilitació del monestir. Vegeu A. SERRANO, «El govern fa seu el fastigueig ciutadà», *El Punt* (7 de novembre de 2007), p. 17.

37. Hi van assistir Josep Antoni Duran (Barcelona), Jordi Xuclà (Girona), Conxita Tarruella (Lleida) i Jordi Jané (Tarragona), a més del cap de llista al Senat per aquesta darrera circumscripció, Josep Maldonado.

38. «Homenatge a Jaume I a Poblet», *Avui* (2 de febrer de 2008), p. 7.

39. Vegeu també T. TORRES, «Torna Jaume I», *El Temps* (12 de febrer de 2008), p. 72-73.

40. J. XUCLÀ, «Notes d'una breu visita a Poblet», *Diari de Girona* (3 de febrer de 2008), p. 20.

Aquell mateix any, la commemoració dels vuit-cents anys del naixement del rei Jaume I el Conqueridor va fer possible un acte inèdit, que desbordava el marc català i reprenia el fil perdut de l'antiga Corona d'Aragó. El monestir de Poblet va ser el protagonista d'un acte de reivindicació dels vincles històrics i culturals que unien els territoris de l'antiga monarquia. L'acte va consistir en una ofrena floral davant la tomba del monarca i uns parlaments a la sala capitular del monestir, on es van reunir els presidents de Catalunya, José Montilla; Illes Balears, Francesc Antich, i l'Aragó, Marcelino Iglesias, tots tres socialistes. En canvi, no hi va assistir l'aleshores president de la Generalitat valenciana, Francisco Camps, del Partit Popular, qui va declinar la invitació feta el 18 de març pel seu homòleg català.⁴¹ En el seu lloc hi va enviar, per respecte institucional, la consellera de Cultura, Trinidad Miró. Era la primera vegada en tretze anys que una consellera valenciana participava en un acte organitzat pel Govern de Catalunya.⁴² Els col·laboradors de Miró van adduir que la Generalitat valenciana organitzava un acte propi de celebració que emfasitzava la importància de Jaume I, únicament, com a creador del regne de València i «no com a rei d'altres territoris». De fet, en el discurs oficial de la Generalitat valenciana, que va organitzar una munió d'actes en els quals va destacar la figura de Jaume I, «que ens va crear com a poble»,⁴³ apareixia descontextualitzada de Catalunya.⁴⁴ En aquesta mateixa línia, l'aleshores alcaldessa de València, Rita Barberà, també del Partit Popular, afirmava que «la València d'avui és legítima hereva d'aquella en què Jaume I va saber afavorir els municipis i la burgesia davant la noblesa».⁴⁵ Per la seva banda, el Partit Socialista del País Valencià va acusar Camps de voler enfrontar-se amb Catalunya.⁴⁶

En el torn d'intervencions de l'acte de Poblet, el president català va recordar «la història comuna que uneix l'Aragó, Catalunya, el País Valencià i les Illes».⁴⁷

41. «Montilla convida al centenari de Jaume I», *Diari de Girona* (18 de març de 2008), p. 40; «Camps rehúye el espíritu de unidad de la antigua Corona de Aragón», *La Vanguardia* (31 de març de 2008), p. 16; C. ALÓS, «Cataluña dice que Camps confirmó que irá a Poblet al homenaje a Jaume I y el Consell que no está decidido», *Levante* (19 de març de 2008), p. 21, i «Cuatro autonomías resucitan la Corona de Aragón», *La Razón* (30 de març de 2008), p. 23.

42. E. PINTER, «Camps planta Montilla en l'homenatge del govern als 800 anys del rei Jaume I», *Avui* (29 de març de 2008), p. 10, i H. SANJUAN, «Camps delega en la consellera Miró y no asistirá al homenaje 'socialista' a Jaume I», *El Mundo* (29 de març de 2008), p. 6.

43. «Trini Miró reitera que Jaume I 'nos creó como pueblo hace ocho siglos'», *València Hui* (29 de gener de 2008), p. 48.

44. L. MOYÀ i E. PINTER, «Depèn de la capital des d'on es miri», *Avui* (18 de març de 2008), p. 10.

45. «Hoy y siempre Jaime I», *València Hui* (2 de febrer de 2008), p. 7.

46. «El PSPV acusa a Camps de evitar los actos de Jaume I para enfrentarse a Cataluña», *Levante* (30 de març de 2008), p. 16.

47. Oriol MARGALEF, «Un llegat de futur», *Avui* (31 de març de 2008), p. 5.

A més de «reconèixer el que ens uneix» i mostrar la voluntat d'articular «espais de confiança» que permetin treballar plegats. «Junts som més forts i arribem més lluny, sense renunciar a res» va sentenciar Montilla. I el president balear va declarar que Jaume I va ser qui «va dotar de personalitat jurídica i política cadascun dels territoris sota el seu domini» i va afirmar i reivindicar com «els vincles de l'antiga Corona d'Aragó encara es mantenen».⁴⁸

Durant l'acte, que va ser retransmès en directe pel canal 3/24, Montilla i Antich van incidir a remarcar la unitat lingüística del català com un element històric de cohesió. Per la seva part, el pare abat de Poblet, Josep Alegre, va afegir que «un poble que no estima la seva llengua perd les seves arrels». A més, el clergue va sentir l'absència de Camps atès que, com va manifestar, «em consta, i molt, l'estima que sent el poble valencià per Jaume I». Alegre, a més, va lloar la figura de Jaume I «expandint i unificant els territoris de parla catalana», insistint, però, «en el respecte a la identitat de cada autonomia».⁴⁹

Pel que fa al president aragonès, en la seva intervenció, va fer una crida a la mobilització institucional per superar els «conflictes entre veïns», al·ludint així al litigi patrimonial que mantenien obert els bisbats de Catalunya i Aragó a conseqüència de la modificació de les fronteres eclesiàstiques o d'altres, com «la bona administració de l'aigua» o el manteniment dels arxius de la Corona d'Aragó. Com en la resta de parlaments, va destacar la importància de «la unió dels territoris per fer front comú al futur, tal com es feia en temps de la Corona d'Aragó».⁵⁰ Iglesias, en català, va afegir: «Des de l'Aragó aportarem tota la nostra capacitat, el que volem és mantenir una amistat i cooperació que ens ajudi a superar conflictes i projectar la societat cap al futur.»⁵¹

El president català, encarregat de cloure l'acte, va instar els seus homòlegs a «seguir formant part d'un projecte compartit, ningú és més que ningú i ens fa falta treballar des d'una perspectiva conjunta. Tots els pobles d'Espanya formen part del projecte del futur d'Europa».⁵²

Un enfocament diferent és el que va fer en aquells mateixos anys la dreta conservadora espanyola, que va intentar capitalitzar la figura de Josep Tarradellas, associada al seny i l'acord amb el govern central i símbol de la restauració democràtica a Catalunya. Els dirigents del Partit Popular (PP), immersos en un suposat gir moderat imposat durant el lideratge de Mariano Rajoy, van creure adient vin-

48. «Els dirigents de l'antiga Corona d'Aragó commemoren el naixement de Jaume I», *Diari de Girona* (31 de març de 2008), p. 16.

49. *Ibidem*, p. 16.

50. *Ibidem*, p. 16.

51. *Ibidem*, p. 16.

52. *Ibidem*, p. 16.

cular-se al tarradellisme. Segurament per això, el màxim dirigent popular va decidir visitar Poblet el 2007, en un context preelectoral, anys abans d'assumir la presidència del Govern espanyol. Rajoy, seguint les passes de Montilla, va realitzar el seu particular pelegrinatge fins al monestir en el marc d'una gira per donar-se a conèixer a les comarques catalanes. L'objectiu, doncs, era intensificar la seva presència a Catalunya amb vista a les pròximes eleccions generals. El president Rajoy va visitar Poblet i es va interessar per conèixer el llegat arxivístic de l'expresident català. La seva presència en terres tarragonines va ser interpretada per la premsa «d'un gran contingut simbòlic, era la primera d'un seguit que farà Rajoy a Catalunya 'per conèixer i perquè em coneguin' de cara als comicis municipals i generals».⁵³ La visita del líder dels populars i el seu seguici, que van ser rebuts pel pare prior Francesc Trulla en absència del pare abat, «va generar malestar a l'abadia, segons fonts monacals, perquè se'n van assabentar per la premsa». En finalitzar l'estada, Rajoy va manifestar als mitjans presents la seva passió per Tarradellas, «li copiaria gairebé tot» va comentar, tot destacant que amb «el seu sentit comú va prestar un enorme servei a Catalunya i Espanya». En aquesta mateixa línia, el líder dels populars va lloar el paper de l'expresident de la Generalitat de Catalunya durant la Transició: «Tarradellas representa la quinta essència del polític que busca el consens.»⁵⁴ Després de Poblet, Rajoy es va traslladar fins al Vendrell (Baix Penedès), per trobar-se amb els candidats del partit a les eleccions municipals de l'Alt Camp i del Baix Penedès.⁵⁵

Com dèiem abans, aquests actes mostren fins a quin punt diferents sectors polítics s'aproximen als diversos elements que Poblet els pot oferir per cercar respectabilitat i legitimar els seus projectes, siguin més conjunturals, associats a campanyes electorals, o que podien tenir més profunditat, com l'acte dels presidents autonòmics.

Encara que el que ens ha interessat explicar són les percepcions que la societat catalana té de Poblet, no és sobrer tancar aquest capítol tot esmentant la necessitat que la pròpia comunitat ha tingut d'expressar-se més enllà del fet religiós, i en particular davant la situació política generada al voltant del referèndum per la independència de Catalunya, l'any 2017. Uns pronunciaments esperats per diversos sectors socials, precisament pel simbolisme de Poblet. En la conjuntura de 2017 els abats de Montserrat i Poblet, Josep Maria Soler i Octavi Vilà, van emetre el 21 de setembre una nota conjunta sobre el moment que vivia Catalunya, pocs

53. Oriol MARGALEF, «Rajoy descobreix Tarradellas», *Avui* (21 de febrer de 2007), p. 8

54. *Ibidem*, p. 8.

55. E. CASANOVA, «Rajoy inicia dimarts a Poblet la seva «gira» per les comarques catalanes», *El Punt* (16 de febrer de 2007), p. 21.

dies abans del referèndum de l'1 d'octubre. La declaració conjunta dels dos abats era molt excepcional, posava l'èmfasi en l'arrelament dels dos monestirs a la història de Catalunya i demanava als governants responsabilitat per a un diàleg constructiu.⁵⁶ Arran dels fets produïts aquella jornada, el conjunt d'abats i abadesses, priors i prioros, entre els quals òbviament el de Poblet, també van fer públic un comunicat en què afirmaven que: «El moviment polític i social català ha estat sempre immensament i majoritàriament pacífic i voler aturar-lo amb la violència no és mai prou justificable ni prou proporcionat, ni tampoc elimina ni soluciona, sinó que agreuja el problema existent.»⁵⁷

Els aspectes reflectits en aquest capítol mostren la continuïtat de Poblet com un element referencial de la societat catalana des de la restauració de l'autonomia política. Amb èmfasis diferents, des del valor patrimonial al símbol polític, l'abadia ha conservat una càrrega identitària evident, que les institucions i diferents grups polítics han utilitzat en funció de les conjuntures polítiques. La dicotomia extrema que es va plasmar el 1976, protagonitzada pel rei Joan Carles i la Marxa de la Llibertat, no s'ha tornat a produir de la mateixa manera, encara que l'any 2020 la visita del rei Felip VI al monestir sí que va provocar una manifestació de rebuig a la seva presència.⁵⁸ D'altra banda, és evident que en els darrers quaranta anys l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià ha afegit un element molt important en les percepcions que la societat catalana associa al monestir. Un ingredient nou que només el temps a venir dirà si esdevé un complement o un contrapunt de les visions més clàssiques sobre el monestir i el panteó reial. Una circumstància que s'ha fet patent darrerament amb la reunió del consell executiu de la Generalitat presidit per Salvador Illa els dies 30 i 31 d'agost de 2024.

56. <https://www.catalunyareligio.cat/ca/montserrat-poblet-abats-proces> [Consulta: 28 d'octubre de 2024].

57. <https://www.catalunyareligio.cat/ca/abats-abadesses-catalunya-moviment-politic-social> [Consulta: 28 d'octubre de 2024].

58. <https://www.diaridetarragona.com/tarragona/tension-en-la-visita-de-los-reyes-a-poblet-20200721-0026-XHDT202007210026> [Consulta: 28 d'octubre de 2024].

LA VANGUARDIA

BARCELONA-1

ESPAÑOLA

Miércoles, 22 de septiembre de 1976

FUNDADORES: DON CARLOS Y DON BARTOLOME GODO

Redacción y Admón.: PELAYO, 28
 «TELEX» 54.530 y 54.781
 Teléfono 301.54-54 (20 líneas)

Precio de este ejemplar: 10 pts.

Fundada en 1881 - Número 34.302

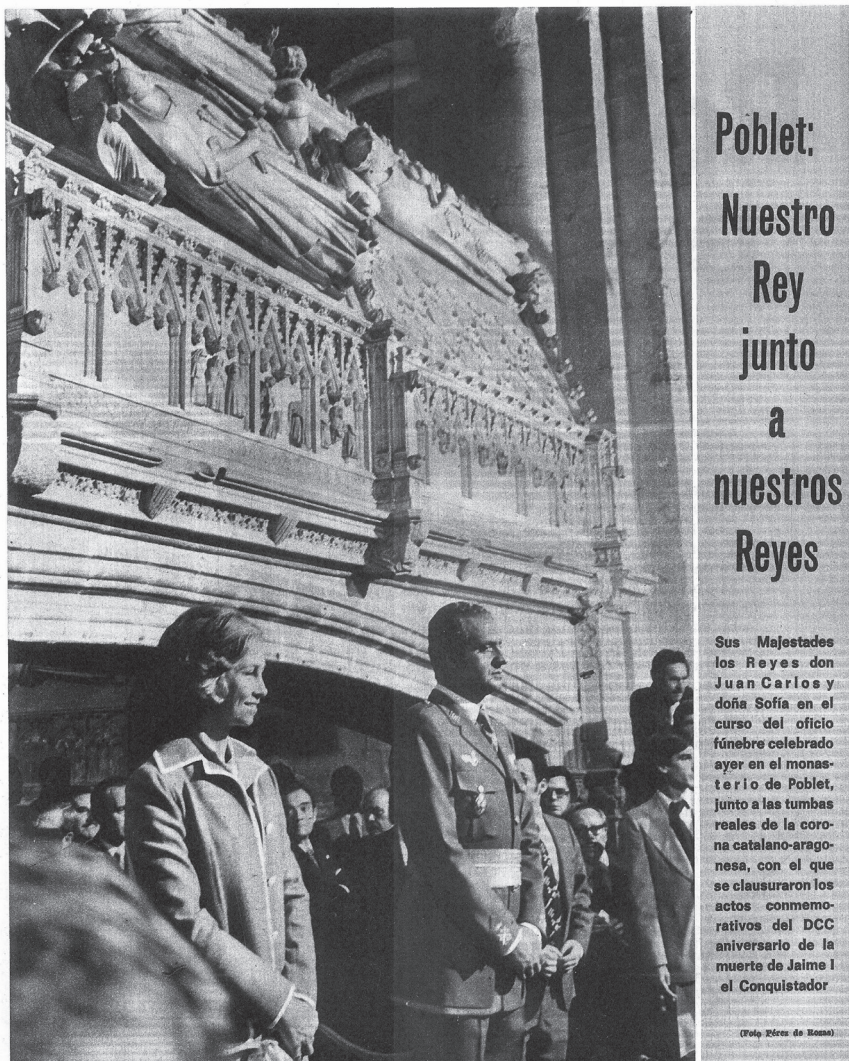

Figura 1. Portada de *La Vanguardia* amb motiu de la visita dels reis d'Espanya a Poblet l'any 1974. *La Vanguardia* (22 de setembre de 1976). Fons documental de *La Vanguardia*.

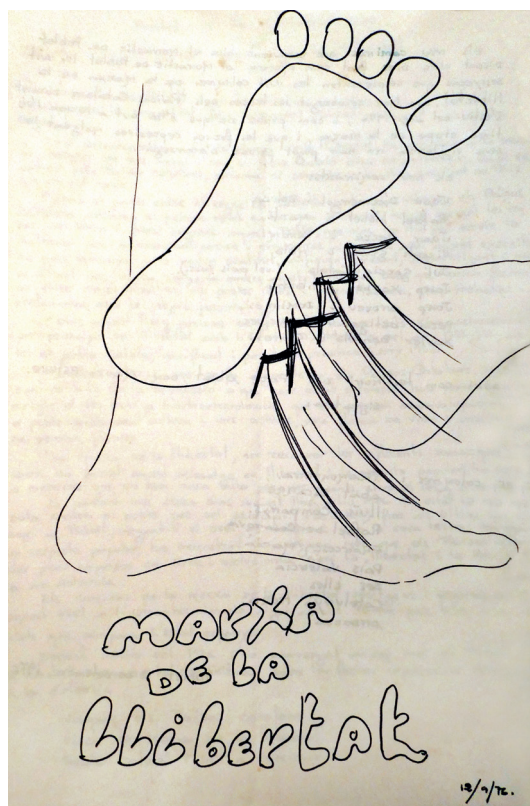
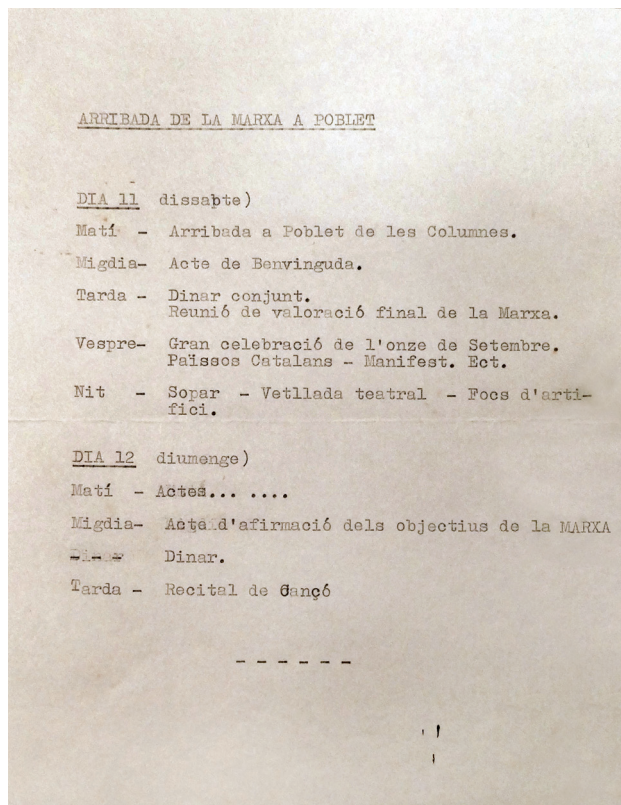

Figura 2a. Programa d'activitats preparat per rebre la Marxa de la Llibertat a l'arribada a Poblet.
 Figura 2b. Dibuix al·legòric de la Marxa de la Llibertat (12 de setembre de 1976), sense signatura, realitzat pels marxaires que van aconseguir arribar clandestinament al monestir, i lliurat a l'abat amb l'escrit que ho acredita. «Arribada Marxa Llibertat Poblet», Rars i Altres, Arxiu Abacial del Monestir de Poblet.

Figura 3. L'abat Maur Esteve, el president Josep Tarradellas i els consellers de la Generalitat de Catalunya, al claustre de Poblet. 10 de març de 1980. Autor: Eugenio Castillo.
Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià.

Figura 4. Reunió del consell executiu de la Generalitat de Catalunya, presidit per Josep Tarradellas, a la sala gòtica del monestir de Poblet. 10 de març de 1980. Fotografia: Eugenio Castillo.
Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià.

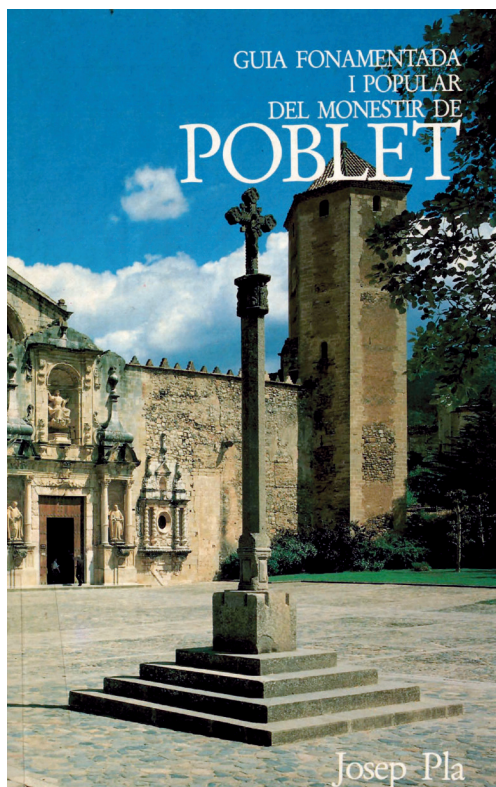

Figura 5. Portada de la *Guia fonamentada i popular del monestir de Poblet* escrita per Josep Pla. Abadia de Poblet, 1980 (l'any 1988 se'n va fer una nova edició, d'àmplia divulgació popular, patrocinada per la Fundació Caixa de Barcelona). Autor: Francesc Bedmar.

Figura 6. Segell de Correus emès després que la UNESCO declarés el monestir i el seu entorn Patrimoni de la Humanitat. Museo Postal y Telegráfico.